

Perspektiver på islam og kristendom

Fra en panelsamtale

De følgende innleggene er hentet fra panelsamtalen som ble holdt på seminaret «Kristendom og islam –fiender eller frender?», arrangert i november 1991 av Egede Instituttet og Norsk Institutt for Kristendoms- og Islamstudier. Innleggene er til en viss grad bearbeidet språklig, men står ellers for forfatterens egne synspunkter.

Åpenbaring og åpenbaringsbærere

LENA LARSEN

Å ha kontakt med det overnaturlige er et vesentlig element i det religiøse liv. Dette skjer ofte ved at personer virker som mellommenn, direkte eller indirekte. En viktig type av direkte mellommenn er profetene (arabisk: nabi eller rasul). I dette ligger innebygget at en person føler seg kallet til å tale på vegne av en kraft utenfor hans kontroll. Innen monoteistiske samfunn tok dette form av profetisme.

Islam er en religion der profeter og deres budskap står helt sentralt.

I Qur'anen finner en to ord for profet: nabi og rasul. En nabi kommer med et profetisk budskap, mens én rasul (sendebud) i tillegg er knyttet til et folk som dets leder. Islam lærer at hvert folk bare får én rasul. Eksempler på sendebud i Qur'anen er Musa (Moses), Ibrahim (Abraham), Jesus og Mohammed.

Profetien har vært det instrument Gud har brukt til å kommunisere med menneskeheten. Dette har skjedd gjennom en lang rekke profeter, helt fra Adam til Mohammed, og den inkluderer personer som er kjent fra jødedom og kristendom: Ibrahim (Abraham), Jaqub (Jakob), Musa (Moses), David og Isa (Jesus). Musa og Ibrahim blir sett på som de viktigste av disse.

Disse budbærerne var hovedsakelig etterkommere etter Ibrahim, arabernes stamfar gjennom Isma'il (Ismael). Ved å underkaste seg Guds autoritet og vilje (islam) vendte araberne tilbake til menneskeslektens sanne religion. Jøder og kristne hadde også fått budskapet, men deres budskap ble etter hvert forvrengt.

Her er det Mohammed, Rasul Allah, den siste profet (profetenes segl), kommer inn. Han er mottaker av den endelige utgave av den åpenbare sannhet som Gud har sendt gjennom hver profet siden verdens begynnelse.

En profet (rasul) i islam kan karakteriseres slik:

- Han er valgt ut blant sitt eget folk uten selv å søke å bli valgt.
- Han er et vanlig dødelig menneske, ledet av Gud.
- Budskapet deler menneskene i to: De som tror og de som ikke aksepterer budskapet.
- Han har to oppgaver når det gjelder dommens dag:
  - 1 å bringe nyheten om veien til frelse,
  - 2 å advare synderne om straffen de vil få.
- Han etablerer et samfunn (ummah). Det består av de som underkaster seg islam, bygget på Guds åpenbaring i Qur'anen.

Hva er så åpenbaring i islam?

Åpenbaringen (wahy) kommer fra Gud, vanligvis gjennom erkeengelen Gibril (Gabriel). Mohammed mottok dette i visjoner eller ved å høre. Han fikk beskjed om å resitere det han hørte, og Qur'an betyr derfor «resitasjon». Dette er nedskrevet ordrett i Qur'anen, slik vi har den. Det er en kopi av en himmelsk evig original (arketyt). Den kalles derfor «bøkernes mor».

Åpenbaringens innhold slik vi ser det i Qur'anen, er visdom og rettledning for å leve, og framfor alt budskap og advarsler om den endelige dom.

Hvis en skal sammenlikne åpenbaringen i kristendommen og islam, er det i kristendommen Guds ord som er blitt kjød og har åpenbart seg som Guds sønn, mens det i islam er Qur'anen selv som har denne rolle. Det vil si at Gud selv taler i Qur'anen, at hvert ord er fra Gud. Qur'anen har derfor en helt annen betydning for muslimene enn Bibelen for de kristne. Muslimene vil klassifisere Bibelen på linje med hadith (fortellinger om profetens liv og levnet og om grunnleggelsen av det muslimske samfunnet).

Qur'anen som Guds åpenbaring har på en unik måte formet den islamske ummah, dens verdier og dens verdenssyn.

Dette har blant annet gitt seg utslag i spesielle forskrifter knyttet til

renhetskrav og til måten boken behandles på. Som Guds åpenbaring er den arabiske Qur'anen uoversettelig.

Qur'anen blir brukt i bønneritualet fem ganger daglig. Sura Al-Fatihah (åpningssuren) blir f.eks. resitert minst sytten ganger daglig.

I og med billedforbudet i islam, er det utviklet en egen kunstart når det gjelder å fremstille vers fra Qur'anen (kalligrafi).

Alle overgangsriter er markert ved resitasjon fra Qur'anen.

Det å lese og pugge Qur'anen utenat blir sett på som en tilbedelse av Gud.

Qur'anen har hele tiden hatt en unik posisjon når det gjelder å utforme samfunnet. Ingen annen religion kan vise maken til dette.

Lena Larsen, cand. mag. i arabisk, medlem av Den Islamske Informasjonsforening – Oslo.

Åpenbaring og åpenbaringsbærere

ARILD BAKKE

I Østens religioner hører vi om guruer, mestere og vismenn. Jødedom, kristendom og islam skiller seg ut ved å ha *profeter*. Med troen på profeter følger en sterk åpenbaringstro. Kristne og muslimer hevder å ha mottatt en enestående åpenbaring fra Gud.

Likheten mellom kristen og muslimsk åpenbaringstro er tydeligst i valg av ord og begreper. Begge parter taler om «Guds åpenbaring», om «Guds ord», om «hellige skrifter», og om «profeter». En står sammen om å forbinde Loven med Moses og Evangeliet med Jesus.

Men tydelige forskjeller ser vi, når vi trenger *bakom* ord og begreper. Jeg vil her presentere en *kristen* profet- og åpenbaringsforståelse – hele tiden med et sideblikk til islam.

Profettjenestens karakter

De bibelske profeter handler på vegne av Gud. Det profetiske budskap innledes ofte med «Så sier Herren». Stadig møter vi også uttrykk som

«Guds ord kom til» og «Gud talte til». Profetens budskap har Herren som avsender. Det er en åpenbaring fra Gud, til folket.

Selve åpenbaringsmottagelsen skjedde på forskjellige måter. Vi hører om drømmer, visjoner og audisjoner (direkte tale). Det som ble hørt, sett og opplevd, ble videreformidlet som en åpenbaring fra Gud.

Men de bibelske profeter er ikke bare «passive» mottagere av åpenbaring. Ofte gis budskapet et personlig tilsnitt. Budskapet blir preget av profetens egen ordbruk og fremstillingsform. Men budskapet får ikke mindre autoritet av den grunn. For som det står: «aldri er noen profeti båret fram fordi et menneske ville det, men drevet av Den Hellige Ånd talte mennesker ord fra Gud» (2 Pet 1, 21). Vi har ikke å gjøre med menneskers ord *om Gud*, men ord *fra Gud*, formidlet gjennom menneskemunn.

Hos Jeremia og Esekiel ser vi en profettjeneste som setter bind på hele profetens personlighet. Profeten går helt opp i sin tjeneste og blir ett med sitt budskap. Det er ikke noe skarpt skille mellom budskap og budbærer.

Også lidelse og motgang hører med. Jeremia gikk inn i et dypere og dypere mørke. Hans budskap ble forkastet, og han ble selv forkastet. Han ble pisket, satt i fengsel og kastet i en brønn (Jer 20, 2; 32, 2; 38, 1–13). Dette signaliserer at profeten ikke kunne ha gode dager for egen del, når Gud holdt dom over folket. Gud var «hjemløs» i Israelsfolket (jfr. Jer 12, 7; 14, 8), og dette avspeiles i Jeremias profettjeneste.

I møte med islam må vi kunne spørre: Kan lidelse være en integrert del av profetoppdraget? Kan Gud virke gjennom lidelse og fornedrelse? Kan Jeremias lidelse avspeile hvordan Gud selv tar inn over seg menneskets ulydighet og utroskap? Dette er viktige spørsmål, som kan være en innfallsport til videre samtale om Jesus og det han har gjort.

Åpenbaring og gudsbilde

Ifølge islam vet vi ikke noe om Guds vesen. Guds opphøyde stilling umuliggjør en åpenbaring av hvordan han er. Bare hans *vilje* er gjort kjent for menneskene. Det er tale om en *verbal* gudsåpenbaring.

I Bibelen møter vi en *personlig* gudsåpenbaring. Gud har ikke bare åpenbart sin vilje, men også sitt *vesen*. Han har åpenbart hva guddommelig, fullkommen kjærlighet er. I sin kjærlighet oppsøker Gud det bortkomne menneske, og han ønsker personlig fellesskap.

På en sterk måte åpenbarer Gud seg gjennom Jesus (jfr. Joh 1, 18). Gud åpenbarer seg selv gjennom seg selv. Gud og åpenbaringen blir ett. Denne Kristus-åpenbaring betegner Paulus som en dyp hemmelighet, et mysterium (Rom 16, 25; Kol 1, 26f). Vi kan ikke gripe det med vår menneskelige fornuft.

I Johannesevangeliet kalles Jesus for Logos, *Ordet*. Denne tittel signaliserer at Jesus er enestående. Det at han er Ordet, innebærer at han er ett med Gud. Gud og Ordet kan ikke adskilles. Dessuten betyr Ordet: kontakt, kommunikasjon, meddelelse og betroelse. Jesus er *kontaktskaper*. Han har gjort det mulig for mennesket å få kontakt med Gud. Gud er kommet nær, helt nær.

Jesus er også den endegyldige (eschatologiske) profet (jfr. Acta 3, 12–26). Samtidig sprenger han profetbegrepet. Han er «Herrenes Herre» og «Profetenes Profet». I dypeste forstand er Kristus opphav og mål for all sann, guddommelig profeti!

Jesu stilling i kristendommen kan sammenlignes med Koranens posisjon i islam. Ifølge islam er Koranen uskapt, og den er en kopi av en himmelsk original. Både kristen og muslimsk tro taler altså om *det uskapte Ordet*. Muslimene tror at det evige Ordet ble en *bok* (Koranen), mens kristne tror at det evige Ordet ble et *menneske* (Kristus).

Ellers kan vi merke oss at Koranen kaller Jesus for «et Ord fra Gud» og «Ordet hans» (3, 40/45; 4, 169/171). Muslimske teologer har sin egen forståelse av disse uttrykkene. Men det er interessant at ingen annen blir omtalt på tilsvarende måte i Koranen. På det ene av de to stedene er grunntekstens meningsinnhold ikke bare «et Ord», men «Ordet», altså bestemt form!

Åpenbaring og skriftsyn

Vi deler ikke det muslimske trosstandpunkt angående *bokåpenbaring*. Men likefullt forstår vi Bibelen som *hellig skrift*, som Guds Ord. Vi tror at Bibelen vitner om hvem Gud er og åpenbarer hans vilje. Den er bindende norm for liv og lære.

Gud har åpenbart seg i *historien* – gjennom ord og handlinger. Vi betrakter Bibelen som en bevitnelse av denne frelseshistorien, fra og med utvelgelsen av Abraham.

Bibelen består av en rekke skrifter, og den er blitt til i en periode på over 1000 år. Det bibelske budskap ble dels nedtegnet umiddelbart, og dels muntlig overlevert. Den muntlige overlevering skjedde innen grupper med stor respekt for Guds Ord, og de var opplært i å videreformidle på en korrekt og samvittighetsfull måte.

Enhver bibelleser oppdager de mange stilarter. Vi har bl.a. historiske beretninger, poesi, profetord, lovstoff og brev. Innen poesien finner vi visdomsord, klagesanger og kjærlighetsdikt. Gud har latt mennesker komme til orde med sine uttrykksformer. Men Bibelen er ikke mindre Guds Ord av den grunn. Gud våker over sitt Ord og har hele tiden ledet

tilblivelsesprosessen. Det står om de gammeltestamentlige skrifter at de er «*innåndet* av Gud» (2 Tim 3, 16). Til sine apostler sa Jesus at Ånden «skal lære dere alt og minne dere om alt det jeg har sagt dere» (Joh 14, 26).

Fra muslimsk hold blir det ofte hevdet at jøder og kristne har forfalsket sine skrifter. Men dette synspunktet er ikke hentet fra Koranen. Der omtales Loven og Evangeliet med den største ærbødighet (se bl.a. sure 5, 46/50; 5, 66/70).

Det er grunn til å spørre muslimer: Når har den påståtte forfalskning skjedd? Har den skjedd før eller etter Muhammeds framtrede på 600-tallet? I arbeidet med bibeloversettelser har vi nemlig tilgang til flere gamle manuskripter og en masse fragmenter. Qumranrullene – som ble oppdaget i 1947 – inneholder tekstmateriale fra perioden rundt Jesu fødsel. Her er det fragmenter fra praktisk talt alle de gammeltestamentligeskrifter, og blant bruddstykkene finnes også mer omfattende tekster, blant annet hele Jesajaboken. Ellers kan nevnes Codex Sinaiticus og Codex Alexandrinus. Disse inneholder store deler av Bibelen på gresk og er fra henholdsvis 300- og 400-tallet! De er tilgjengelig på Britisk Museum i London.

Til syvende og sist er det *tale om tro*. En åpenbaringstro står mot en annen. Men det gjør det ikke mindre meningsfullt å tale med hverandre. I samtalesituasjonen kan det skje noe!

Arild Bakke, f. 1962, cand. theol. MF 1989. Kandidatstipend fra MF for å studere folkereligjøse elementer i islam på Madagaskar. Misjonssekretær for NKSS i Bergen.

Virkelighet og visjoner for Guds folk i verden

ABDEL MONAIM EL-AMIN

For en kristen begynner islam med Mohammed. For en muslim begynner islam med Adam som den første profet, og fortsetter med alle de andre, inklusiv Jesus, – fred være med dem alle.

Muslim betyr den som adlyder Allahs lover og befalinger uten å nøle. En muslim skal leve hele sitt liv med profetens lære. Islam er ikke bare bønn som utøves i moskéen, men har konsekvenser for alt som gjelder dette livet. Profeten Mohammed har lært oss alt: hvordan vi skal spise, bade, be, organisere familielivet og samfunnet, hvordan vi skal behandle andre mennesker uansett tro. Derfor er det viktig for oss å leve under islamske lover og styre.

Islam er den eneste løsning på dagens problemer, for når man er gudfryktig, trenger man ikke noen form for overvåkning eller politi. Vestens sivilisasjon har mislykkes i å lede menneskeheten i denne verden frem til den rettskaffenhet og fred alle ser frem til, fordi den er bygd på utnyttelse og undertrykkelse av andre og deres rikdom.

Når vi snakker om den islamske nasjon, må vi gå tilbake til opprinnelsen, og det er Koranen og hadith, profeten Mohammeds utsagn.

I Koranen heter det: «Tusk ikke bort mitt ord for billige penger! De som ikke dømmer etter det som Gud har åpenbart, de er i sannhet vantro» (Sure 5:48). Og videre: «De som ikke dømmer ved det som Gud har åpenbart, de er i sannhet de urettferdige . . . De som ikke dømmer ved det som Gud har åpenbart, de er i sannhet ugudelige» (Sure 5:49, 51).

De vantro, de urettferdige og de ugudelige representerer de verste karaktertrekk for en muslim. Det er ganske klart for oss muslimer at vi skal leve under de lover som Gud har åpenbart til Mohammed.

Guds lover representerer frihet, likhet, det islamske demokrati, og rettferdighet. Profeten Mohammed har etterlatt en fullkommen religion som inneholder alt som trengs for at menneskene kan leve et verdig liv.

Islams nasjon skal som før bygges på Guds rettferd og godhet og gavmildhet. Forutsetningen er at vi følger det som står i Koranen: «Dere er det beste folk som er sendt ut til menneskene. Dere forordner det som er rett, og forbyr det urette, og vi tror på Gud» (Sure 3:110). I de siste 30 år har vi forstått dette; vi har måttet ta et oppgjør med oss selv, og vi har lyktes med det i stor grad. Tusener av muslimer forener seg hver

eneste dag med den store vekkelsen. Når vi er rede, skal vi ta oppgjør med de maktsyke personer som leder de muslimske land og er støttet av vestlig imperialism, – de som skiller oss fra Guds lov og Guds ord.

For at den muslimske nasjon skal bli sterk og overleve, må vi følge Koranens ord: Gud vil hjelpe dem som «hvis Vi gir dem fotfeste på jorden, forretter bønner, betaler velferdsbidraget, påbyr det rette og forbyr det urette» (Sure 22:42).

Våre relasjon med utenverdenen skal bygges på blant annet Koranens ord: «Gud forbyr dere ikke å vise respekt og rimelighet mot dem som ikke bekjemper dere for religionens sak, og ikke drev dere bort fra deres hjem. Gud liker dem som viser rimelighet» Sure 60:8).

Det er vårt håp at vi i vår tid vil kunne nå frem til en holdning hos de kristne som tar avstand fra den intoleransen som er blitt praktisert fra Vestens side og fra Vestens nikkedukker som regjerer de muslimske land. Da vil vi forhåpentligvis nå frem til en situasjon der muslimer og kristne kan leve side om side i verdighet og gjensidig toleranse.

Abdel Monaim El-Amin er fra Sudan og representerer Det Islamske Forbundet i Norge.

Virkelighet og visjoner for Guds folk i verden

TORE LAUGERUD

«Guds folk» er innenfor kristendommen et begrep med røtter tilbake til utvelgelsen av Abraham. For perspektivets skyld skal vi her minne om at Abraham er en skikkelse som har en meget stor betydning også innenfor islam. For islam er han det arabiske folks stamfar, og grunnlegger av den monoteistiske religion, den religion som Mohammed senere gjenfinner gjennom åpenbaringen av Koranen. For kristendommen er han Jesu stamfar og far til et troens folk av alle jordens slekter som eier løftet om Guds velsignelse (1 Mos 12, 1–3; Gal 3, 7–9).

Dette løfte om Guds velsignelse gis på bakgrunn av en situasjon hvor

brødre dreper hverandre (1 Mos 4, 1–16), natur og menneske står overfor hverandre som fiender (1 Mos 6–7), og menneskeheten splittes i etniske grupperinger, ute av stand til gjensidig forståelse og sameksistens (1 Mos 11, 1–9). All denne splid og ødeleggelse fører Bibelen tilbake til en første, grunnleggende splittelse: mennesket har vendt ryggen til den eneste sanne Gud (1 Mos 3), han som har skapt alle ting.

Gjennom utvelgelsen av Abraham og dannelsen av Israelsfolket har Gud startet en bevegelse – en frelseshistorie – som vil sette den firefasettede splittelse i revers. Denne når sitt avgjørende punkt når Gud overvinner kløften mellom seg selv og mennesket ved å komme i menneskelig skikkelse i Jesus Kristus (Joh 1, 1–18). Dette avgjørende punktet i den kristne tro er samtidig hovedankepunktet mot den fra muslimsk hold. Dypt forankret i muslimers bevissthet ligger en anklage om at vi som kaller oss kristne begår den største av alle synder ved å opphøye et menneske til den eneste Guds nivå.

Selv ser vi helt annerledes på det. Vi opphøyer ikke et menneske til Gud, men vi tror på en Gud som er så selvuttømmende i sin kjærlighet at han fornedrer seg til et menneske (Fil 2, 6–8) for å komme mennesket i møte på dets ugjenkallelige og ufravikelige vei bort fra ham. Bare Gud kan overvinne fiendskapet mellom seg selv og mennesket, og han gjør det gjennom forsoningen på korset (Kol 1, 15–20; 2 Kor 5, 18–19).

Idet dette grunnleggende fiendskapet mellom Gud og menneske overvinnnes i Kristus, starter med indre dynamikk en restitueringsprosess av de andre splittelser. I bevegelsen rundt Jesus ser vi hvordan menneskelige motsetninger faller. Blant hans etterfølgere er det representanter for alle sosiale og politiske retninger, grupperinger som i den jødiske samtiden kjempet en bitter og ofte blodig innbyrdes kamp. Kvinnene er mange, og de spiller en svært iøyenfallende rolle. Og når Jesus skal vise eksempelet på et idealmedlem av hans bevegelse, peker han på den lange halen av barn som følger ham og sier: slik skal dere være (Mk 10, 15). En forsoningsbevegelse for alle mennesker er startet (Gal 3, 28).

Den aksellererer for alvor når den neste skillelinjen rives: den mellom Israel og folkeslagene (Ef 2, 11–18). Gjennom kirkens misjon blir Jesu forsoningsbevegelse til et universelt gudsfolk (2, 19). Dette gudsfolket er Abrahams ætt (Gal 3, 29), og samtidig kimen til den nye menneskehet som skal bebo den nye himmel og den nye jord da splittelsen mellom menneske og natur til sist overvinnnes i en kosmisk forsoning (Åp 21). Her kan vi føye til at tanken om menneskehetens forening er fundamental også for det muslimske Ummah, paktfellesskapet. Men her har den en politisk bibetydning som er fremmed for kristendommen.

For kristendommen realiseres tilhørigheten til gudsfolket ikke, som i islam, gjennom fødsel, samfunnsmessig tilhørighet eller tilslutning til et sett juridiske regler, men gjennom ord og sakramenter båret fram til tro gjennom Guds misjon. Gudsfolket får i oppdrag på Jesu vegne å bringe den falne verden frelse i ord og sakrament (Mt 28, 18–20). Denne misjon er en konsekvens av at Guds handling til frelse retter seg mot alle mennesker, og at det bare er en bro mellom Gud og verden; Han som Gud åpenbarer seg i og som derfor kalles «veien, sannheten og livet» (Joh 3, 16; 14, 6).

Det betyr at Guds folk i kristendommen ikke konstitueres av medlemmenes moralske kvaliteter, eller en bestemt ordning for forsamlingen, men alene av ordet om Jesus og av sakramentene som bringer fellesskap med ham gjennom troen (Ef 4, 4–6). Derfor er det riktig å si at Guds folk står og faller med Kristus som grunnmur, og at det aldri kan være Guds folk uten i Kristus (2, 20–21). Dette betyr igjen at selv om gudsfolket har en absolutt grense til verden, er det skjult hvor denne grensen eksakt går, inntil det åpenbares i dommen (Mt 13, 24–30). På denne bakgrunn kan visjonen for Guds folk i verden tegnes opp i to punkter:

- 1 Visjonen er en kirke som bærer vitnesbyrd om Guds kjærlighet til verden gjennom diakonal holdning og kjærlighetsgjerninger rettet mot alle mennesker uten unntak.
- 2 Visjonen er en kirke som lar forsoningen mellom Gud og menneske, og mennesker i mellom, realisere for stadig nye enkeltmennesker og grupper ved å *forkynne forsoningen i Kristus for alle uten unntak, og gjennom dåpen innlemme i Kristus dem som griper budskapet i tro.*

Sammenfattet kan jeg formulere de to visjonene slik: Et gudsfolk som lever ut Jesu grenseløse kjærlighet og åpenhet mot alle mennesker, basert på vissheten om at han er alles eneste håp og frelse.

Men som islam sliter kristendommen med et gap mellom sine idealer og virkeligheten:

- 1 Virkeligheten er ofte en kirke uten kraft til å vitne om sin tro overfor verden. Muslimer i Norge overraskes med rette over hvor skjult vår tro er, og hvor vanskelig vi har for å snakke om den.
- 2 Virkeligheten er ofte en kirke uten et tydelig kristent liv i kjærlighet og tjeneste.
- 3 Virkeligheten er ofte en kirke som ikke klarer å frigjøre seg fra gamle maktttradisjoner og den arroganse som er knyttet til disse. En mektig kristen høyrebevegelse driver en verdensvid virksomhet uten ydmykhet og skjønnsomhet. Noen av dem er så historieløse at de enda i dag kaller sin virksomhet «korstog».

Derfor må kirken ta selvkritikk når den svikter sine idealer, og be om tilgivelse, ganske spesielt overfor våre muslimske venner, for at kirken ofte kom til dem som et vrengebilde; som en imperialistisk maktkirke. Men den kan aldri oppgi sin sanne identitet: å føre Guds gjerning videre i verden gjennom misjon og diakoni. Aldri med press- eller løkkemidler, men alltid i respekt for andre menneskers frihet og overbevisning.

Tore Laugerud, f. 1950, cand. theol. MF 1975. Misjonsprest på Madagaskar 1977-88. Sekretær for menighet og misjon i Oslo krets av NMS, leder for Egede Instituttet. Forfatter av lærebøker i nytestamentlig teologi på Madagaskar.

Menneskesyn – livsførsel

RABIA MONICA BACALI

Vi sa, 'Adam, bo i Haven, du og din hustru. Spis av den alt dere ønsker, hvor dere vil, men kom ikke nær dette tre, slik at dere blir urettferdige.' Men Satan forårsaket at de gled ut, ble jaget bort fra der de var. Gud sa, 'Kom der ut (ned)! Noen av dere skal være andres fiende, og på jorden skal dere bo og finne utkomme for en tid.' Så fikk Adam ord fra sin Herre, og Han vendte seg mot ham i nåde. Han er fylt av miskunn, den Barmhjertige.

Den vanlige oppfatningen er at synden begynte med Adam og Eva under deres liv i Eden. Det som førte til syndefallet, har siden vært årsak til skyldfølelse og forvirring for menneskeheten. Det islamske frihetsbegrepet er basert på prinsippet om Guds rettferdighet og enkeltmenneskets direkte ansvar overfor Gud. Alle mennesker må bære sin egen bør og de er ansvarlig for sine egne handlinger. Ingen kan derfor sone en annens synd. På denne måten tror en muslim at hvis Adam begikk den første synd, var det hans eget ansvar å sone synden. Å anta at Gud ikke var i stand til å tilgi Adam og at han måtte få en annen til å sone hans synd, eller å anta at Adam ikke ba om tilgivelse eller ba om det uten å få det, ville være usannsynlig og i strid med Guds barmhjertighet og rettferdighet.

Derfor tror en muslim at mennesket er født fri for synd. Når mennesket

kommer i moden alder, kan han stilles til regnskap for sine handlinger dersom han er normalt utviklet og normalt frisk. Mennesket er bare fri fra synd inntil han begår en synd, men han er også fri til å handle i samsvar med sine planer og på eget ansvar.

Vi tror at Gud ikke stiller noe menneske til ansvar før Han har vist ham den Rette Veien. Det er derfor Gud har sendt mange sendebud og åpenbaringer, og gjort det klart at det ikke ville bli noen avstraffelse før det var gitt veiledning og slått alarm. Derfor vil en som aldri har kommet over en guddommelig åpenbaring eller en som er mentalt syk, ikke kunne stilles til ansvar for at de ikke har fulgt Guds veiledning.

Den sanne muslim mener at Troen ikke er fullstendig hvis en bare følger den blindt og godtar den uten spørsmål. Det må finnes logiske svar på den troendes undring. Hvis Troen skal inspirere til handling og hvis tro og handling skal lede til frelse, må den være basert på kunnskap og forståelse.

Dette betyr altså at for å oppnå frelse må han kombinere Tro og handling, overbevisning og praksis. Ingen kan oppnå frelse før hans Tro på Gud blir dynamisk i hans liv, og hans overbevisning blir overført til praksis. Dette harmonerer fullkomment med de andre islamske trosartiklene.

Det viser at Gud ikke godtar øyentjenere og at ingen sann troende kan være likegyldig når det gjelder troens praktiske krav.

Livet kan sammenlignes med en reise som utgår fra et spesielt punkt og slutter ved et bestemt mål. Det er en forbigående tilstand, en innledning til det evige liv. Under denne ferden er mennesket en reisende og bør befatte seg med handlinger som er til nytte for ham i det kommende liv. Han bør altså utføre alle de gode handlingene han kan og være fullstendig klar over at han i hvilket som helst øyeblikk kan bringes over til evigheten. Når hans tid er inne, vil det være for sent å forandre seg eller forsøke å forlenge livet. Den beste måten å bruke livet på er derfor å leve det i samsvar med Guds lære og å gjøre det til en forberedelse til det evige liv. Som Gud sier i Qur'anen:

Å mine tjenere som har syndet mot sin sjel! Oppgi ikke håpet om Guds Barmhjertighet. For Gud tilgir alle synder, Han er den Mest Tilgivende, den Mest Barmhjertige. Vend dere i bot til Herren og overgi dere til Ham før straffen rammer dere, etter den kan dere ikke lenger hjelpes. Og følg den Beste av de veier Herren har åpenbart for dere før straffen rammer dere – plutselig uten at dere aner noe (Sure 39:53–54).

Noe som står sentralt i enhver muslims liv er 'ibadah. Ordet kommer fra den samme roten som Abd, som betyr tjener. Så 'ibadah betyr å utføre

sine plikter som en tro tjener ville gjøre det. La oss se på følgende situasjon: Hva vil du si om en tjener, som istedenfor å utføre det hans Herre ba han om, bare ble stående foran Ham med foldede hender og messe Hans navn. Herrens hans ber ham om å gjøre sin plikt mot sine medmennesker, men han blir bare stående. Igjen og igjen bøyer han seg for sin Herre og lovpriser Hans navn. Herren gir ham instruksjoner om å kjempe mot alt det onde for å gjøre slutt på det. Men han gjør ikke så mye som å røre på seg, men fortsetter i stedet å bøye seg og resitere fra tid til annen med en melodios stemme: «Gi zakat til de fattige, gi penger til de fattige,» uten at han en gang prøver å etablere den orden i samfunnet som skal til for at de med overflod skal kunne gi 2,5% til de trengende. Kan man si at dette menneske virkelig tjener sin Herre? Og ville du vært fornøyd om du hadde en tjener som hadde oppført seg på denne måten? Og hva ville din mening være om han?

Utførelsen av de obligatoriske pliktene enhver muslim har, altså de fem søylene, disiplinerer og hjelper oss til å leve våre liv i tilbedelse.

- Bønnen 5 ganger i døgnet minner oss om at vi er Hans tjenere og at det er Ham alene vi må bøye oss for.
- Fasten forbereder og trener oss en gang i året i nettopp denne form for tilbedelse.
- Almisen er med på å stadig minne oss om at pengene vi tjener er en gave fra Gud.
- Pilgrimsreisen vil sette så dype spor i hjertet, at når de først har slått rot, vil de være der så lenge du lever. Slik vil kjærligheten og bevisstheten om Gud alltid være levende for deg.

Det er først når de troende følger Guds lover og nekter å utføre det som er i strid med Hans vilje, at en vil ha snudd livet til et liv i tilbedelse. I en slik tilværelse er alt tilbedelse, enten du spiser eller drikker, arbeider eller hviler, enten du er stille eller snakker, blir handlingene tilbedelse, til og med når ektefellene er sammen og leker med barna tjener du i virkeligheten Gud.

Rabia Monica Bacali har gjort islamstudier ved universitetet i Wales. Leder av Den Islamske Informasjonsforening – Oslo.

Menneskesyn og livsførsel

SVEIN OLAF THORBJØRNSEN

1. Innledning

Mitt emne er kristent menneskesyn og livsførsel med et sideblikk til disse temaer også i islam. Sammenstillingen oppfatter jeg ikke som tilfeldig. I den kristne tro er det nøye sammenheng mellom disse to størrelser. Menneskesynet leverer de vesentligste premisser for den kristne etikk.

Menneskesynet vurderes ulikt innen de ulike kristne konfesjoner. Mitt utgangspunkt er det lutherske.

2. Kristent menneskesyn

Hva er et kristent menneskesyn? En grunnleggende karakteristikk at det kristne menneskesyn er at det er teosentrisk. Det har å gjøre med den prinsipielle plassering av mennesket: Mennesket forstås ikke ut fra seg selv, men ut fra en størrelse utenfor mennesket, Gud. Erkjennelsen av hvem mennesket er og etiske normer for dets livsførsel har sin forankring i Gud og ikke i mennesket selv. Hovedsaken er hva Gud tenker og har tenkt om menneskelivet. Dette er en forståelse som adskiller seg fra det menneskesentrette menneskesyn som en finner f.eks. i humanetikken. Islam deler, så langt jeg har forstått saken, dette prinsipielle utgangspunkt.

Mennesket er *skapt*. Det innebærer for det første at mennesket er villet av Gud. For det andre innebærer det at mennesket er en legemlig og åndelig enhet. Mennesket kan ikke deles opp i mer eller mindre verdifulle deler. Mennesket er verdifullt slik det fremstår med en åndelig og legemlig side. Heri ligger en skarp avgrensning i forhold til dualismen. At denne avgrensning ikke alltid har vært like skarp i kirkens historie, er en annen sak. For det tredje er mennesket skapt til å leve i ulike relasjoner. Forholdet til Gud skulle være preget av tillit. Forholdet til mennesket skulle være preget av nestekjærlighet, og forholdet til naturen skulle være preget av ansvarlig forvaltning.

Mennesket er i en særstilling i Guds skaperverk. Et uttrykk for dette er den tillit Gud viste mennesket ved å gi det i oppdrag å forvalte jorden. Mennesket skulle være «Guds visekonge» på jorden. I Bibelen uttrykkes dette ved at mennesket er skapt i Guds bilde (1 Mos 1:27). Denne særstilling innebærer også at mennesket, som den eneste skapning, kan stå i et personlig forhold til Gud.

I denne sammenheng snakker en om at mennesket har fått et kulturoppdrag (1 Mos 1:27ff; 2:15). Et slikt oppdrag finnes også i rammen av islam, men perspektivet er annerledes. Utgangspunktet er ikke på samme måte frihet og ansvarlig aktivitet, men underkastelse. Jfr. termen «som Allah vil det». Mens en i kristendommen gjerne omtaler mennesket som «Guds medarbeider» på jorden, er en slik betegnelse vanskeligere i islam. Stikkordene synes mer å være underkastelse, resignasjon, ja endatil fatalisme.

Gud gjorde mennesket til kronen på skaperverket, skapt til å leve i et tilitsfullt forhold til sin skaper. Slik var det tenkt fra Guds side. Vi vet alle hvordan det gikk. Mennesket gjorde opprør. Mennesket ville selv være Herre og ble en *synder*. De gode relasjoner som mennesket stod i, ble forandret. Istedenfor tillit kom mistillit, istedet for nestekjærlighet kom egoisme, istedenfor ansvarlig forvaltning forsøkte mennesket å utnytte naturen helt for egne formål uten å ta helhetlige hensyn. Derfor straffet Gud.

Ut fra kristen tro er ikke denne syndige tilstand bare en mangel eller en svekkelse av et eller annet slag. Det er ikke en skade som mennesket selv kan reparere. Synden dreier seg om en grunnskade som kom inn i menneskeslekten og er et vilkår som ethvert menneske lever under. Det finnes intet menneske som ikke er en synder. Ikke en eneste er rettferdig, sier Paulus (Rom 3:10). En viktig konsekvens av dette er at mennesket ikke lenger har en fri vilje i den forstand at vi kan søke Gud og oppfylle hans vilje.

På dette punkt synes det å være en vesentlig forskjell mellom kristendom og islam. Islam har et mindre pessimistisk syn på menneskets situasjon. Det snakkes om en «tilstand av naturlig renhet» (Sure 30:30). Konsekvensen av Adams handling i Paradiset var at han måtte stige ned fra Paradiset til jorden, for en stund. Siden vendte Gud seg til ham igjen, uten at det forutsatte noen form for forsoning. De som har falt (om vi kan bruke et slikt ord i islamsk sammenheng, kan følge Guds veiledning uten å bli forandret og få et nytt liv. Det er likevel verd å merke seg at disse synspunkter ikke deles av alle muslimer. Heller ikke gir det seg entydig ut fra Koranen. Noen ønsker derfor å forsterke radikaliteten i «fallet» og på den måten i noen grad nærme seg det kristne syn på disse ting (jfr. Woodberry, J. D: «Different diagnosis of the human Condition» i Woodberry, J. D. (Ed.): *Muslims and Christians on the Emmaus road*, Monrovia 1989, s. 149–160).

Når en imidlertid sier at mennesket ut fra kristent syn er tvers igjennom synder, er det viktig å ha et forhold klart for seg. Denne karakteristikk gjelder overefor Gud. Dens sikte er blant annet at men-

nesket skal kunne erkjenne sin situasjon overfor Gud og sitt behov for hjelp. Men samtidig som mennesket er helt og fullt synder, er det fremdeles en Guds skapning. Mennesket ble skapt i Guds bilde. Denne gudbilledligheten gjelder også etter syndefallet, selv om den ikke framtrer på samme måte som før. Overfor mennesker er mennesket istand til å gjøre det gode – og skal gjøre det. Dette gjelder også vår erkjennelse. Den visdom som fører til frelse, kan ikke komme opp i noe menneskes hjerte. Den må Gud gi. Det er i denne sammenheng interessant å legge merke til at muslimer i sin misjon overfor kristne nettopp pekte på det ulogiske ved den kristne tro, eksempelvis treenighetslæren. Islam er mye mer logisk. Fornuften er likevel ikke parkert helt på sidelinjen i kristen sammenheng. Vi skal bruke den, først og fremst i vår forvaltning av den jord Gud gav oss i hendene. Men vi kan også bruke den i forhold til Gud. Fornuften setter oss istand til å se noe av hvem Gud er (naturlig gudserkjennelse, Rom 1:20f), og samtidig kan den sammen med vår samvittighet sette oss istand til å erkjenne noe av Guds vilje med oss og verden (naturlig moralerkjennelse, Rom 2:14f).

Men selv om mennesket syndet og gjorde opprør, har ikke Gud gitt opp sin skapning. Mennesket kunne ikke selv åpne opp veien tilbake til Gud. Det måtte Gud gjøre. Gud måtte forsone mennesket med seg. Den gudbilledligheten som syndefallet flekket til, den ser vi igjen hos Jesus. Han er det sanne menneske (2 Kor 4:4). Ved sin død og oppstandelse åpnet han veien tilbake igjen til Gud, til situasjonen før syndefallet, ja han beredte veien til en sammenheng og en tilstand som overgikk denne. Allerede her, i troens forhold til Kristus, gjenoprettes det som er nedbrutt og det framstår en ny skapning (2 Kor 5:17). Men denne nye skapning er et skjult troens menneske som her bare kan virkeliggjøre sitt sanne jeg på en foreløpig måte. På samme måte som det gjelder at mennesket er både skapning og synder, så gjelder det også at det samtidig er synder og rettferdig. Først ved Jesu gjenkomst framtrer det troens menneske som nå er delvis skjult, helt og fullt. Det mennesket som ved troen på Jesus er rettferdiggjort, lever i det tillitsforholdet som Gud hadde tenkt for mennesket. Da når mennesket Guds bestemmelse for livet.

3. To etiske innfallsvinkler

På denne bakgrunn vil jeg trekke fram to momenter som kan være med å profilere spørsmål knyttet til kristen livsførsel.

a) *Menneskeverdet*

Det ene gjelder *menneskeverdet*. Nettopp fordi mennesket forstås i lys av dets relasjoner til Gud, har det også sin verdimeslige forankring der. Dets verdi er ikke forankret i de egenskaper det måtte ha til forskjell fra andre levende vesener, men i det at Gud har gitt det en særstilling, at han har skapt det til å leve i et tillitsfullt og personlig forhold til seg (1 Mos 1:27ff). Dette forsterkes ut fra Guds verk i Kristus: Jesus ble sendt for å dø for alle mennesker. Alle er like elsket av ham, nettopp fordi han har skapt dem (1 Tim 2:3ff; Joh 3:16). Ingen er unntatt. Alle har likt verd. Det er derfor ingenting i denne verden som kan frata mennesket dets uendelige og absolutte verdi.

Dette får konsekvenser. For det første får det den konsekvensen at det blir enormt viktig å *verne om menneskelivet*. Det har verdi, like fra unnfangelse til død. Riktignok kan en komme opp i vanskelige avveinings situasjoner, men skal respekten for livet vike for andre hensyn, må disse være meget tungtveiende.

For det andre blir *likeverdet* viktig. Denne konsekvens gir seg av at alle mennesker er Guds skapninger. Dette har betydning for vurdering av forholdet mellom friske og syke, mellom ung og gammel, mellom foster og født menneske, mellom mann og kvinne, mellom undertrykker og undertrykket, rik og fattig, nord og sør osv. I Det nye testamente sprenger denne likeverd tanken inn en kile i all undertrykkelse og ufrihetstenkning og åpner for at mennesker kan reise seg og gå videre i frihet og med respekt for seg selv.

For det tredje fokuseres *respekten for den personlige integritet*. Alle har et privat territorium der vi rår selv. Dette område omfatter hva vi kunne kalle dypet i mennesket, der dets tanker og overbevisninger befinner seg. Denne tanke fordrer respekt for annerledes tenkende og handlende, selv om det finnes grenser for hvor langt denne respekt skal strekkes. Om disse grenser vil det alltid være en diskusjon. At en skal vise respekt, innebærer selvfølgelig ikke at en ikke skal ta til motmæle mot det en er uenig i. At Arne Myrdal får holde sine møter er et eksempel på respekten, at en vender ham ryggen er et eksempel på hvordan en i et slikt tilfelle best kan ta til motmæle.

b) *Forholdet mellom Gud og verden*

Det andre moment er knyttet til spørsmålet om forholdet mellom religion og politikk og gjelder forståelsen av *forholdet mellom Gud og verden*. Også etter syndefallet har Gud et forhold til verden. Han ønsker å styre den. Dette innebærer dog ikke at han i alt binder mennesket og at det derfor bindes til en deterministisk tilværelse. Guds styring av

verden er tvertimot hans initiativ for å hindre at synden skal få fritt råderom i verden.

Gud styrer verden på to måter. For det første ønsker han å opprettholde skaperverket ved å begrense synden. Til det bruker han lov og tvang. Gud tvinger sin vilje igjennom, for menneskets skyld. Guds vilje er en god vilje, selv om mennesket ikke ser det. Til det bruker han staten, rettsvesen, politi, likningsvesen osv. (jfr. Rom 13:1–7).

Men Gud styrer verden også på en annen måte. Han ønsker ikke bare å begrense synden, men like mye å gå til syndens kjerne og overvinne den. Det gjør han gjennom evangeliet. Til å fremme sin vilje på dette område, bruker han ikke tvang og makt, men ord og sakrament. Menneskets tro er målet for denne side av Guds virksomhet. Det kan aldri fremmes ved maktmidler, bare ved nådemidler. Guds rike kan aldri fremmes ved politiske maktmidler. Om korstogenes formål var å utbre Guds rike ved å befri det hellige land fra muslimes herredømme, støter dette ganske klart mot denne tanke. Teokratitanken har nemlig ingen hjemstavsrett i kristen etikk. Den hører kun til i den gamle pakt. I islam gjelder ikke dette på samme måte. Der eksisterer ikke et skille mellom religion og politikk. Politikken er en del av religionen. På dette punkt vil derfor skillelinjene mellom islam og kristendom bli markerte.

4. Avslutning

Kristendommen og islam kan møtes i det felles teosentriske utgangspunkt for menneskesynet. Ulikt syn på radikaliteten i menneskets opprør mot Gud gjør at islam ikke på samme måte som kristendommen ser nødvendigheten av forsoning. Det en kristen derfor vil betegne som gode nyheter, oppfattes ikke på samme måte som gode av en muslim. I etikken er det nok mange tilknytningspunkter, men også vesentlige skillelinjer. Disse skillelinjer er likevel ikke så uoverstigelige at det behøver å hindre oss fra i fellesskap å bygge det framtidige norske samfunn.

Svein Olaf Thorbjørnsen, f. 1950, cand. theol MF 1976. Menighetsprest 1979–80, ansatt ved MF siden 1980, nå lektor i systematisk teologi med etikk som spesialfelt. Forfatter og medforfatter av flere bøker.

Perspectives on Islam and Christianity: From a panel discussion

Three Muslims and three Christians present their view on three different topics: revelation and mediators of revelation, reality and visions for the people of God in the world, and the relationship between the understanding of humanity and lifestyle.